

Лісніченко Д.В. ©

науковий співробітник
(Одеський державний
університет внутрішніх справ)

DOI:10.31733/2078-3566-2018-6-157-160

ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ: АНАЛІЗ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Досліджено проблематику тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження. Проаналізовано правову природу тимчасового доступу до речей та документів та його історичне коріння. Детально розглянуто процедуру ініціювання та проведення тимчасового доступу до речей та документів. Виявлено та досліджено проблеми в ході практичного застосування тимчасового доступу до речей та документів. Акцентовано увагу на необхідності процесуального врегулювання порядку звернення до слідчого судді окремого кола суб'єктів. Також зазначено необхідність розширення кола суб'єктів застосування тимчасового доступу до речей та документів, а саме потерпілого. З метою оптимізації застосування тимчасового доступу до речей та документів сформульовано доповнення та запропоновано зміни.

Ключові слова: тимчасовий доступ до речей та документів, сторони, слідчий суддя, виїмка.

Постановка проблеми. Одним із значних досягнень діючого Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), на нашу думку, є впровадження в національне кримінально-процесуальне законодавство поняття заходів забезпечення кримінального провадження, із встановленням чіткого переліку таких заходів та процедури їх застосування. Більшість із цих заходів і раніше були присутні в законодавстві, але в діючому КПК ці заходи зібрано в окремому розділі. Однак впровадження окремих заходів забезпечення кримінального провадження залишає багато запитань.

Спробуємо проаналізувати деякі аспекти та звернути увагу на проблемні питання такого заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей та документів. Аналіз норм, які регламентують здійснення тимчасового доступу до речей та документів, є актуальним на теперішній час. Як свідчить практика, значну частину поданих до слідчого судді клопотань під час кримінального провадження є клопотання, подані органами досудового розслідування, про тимчасовий доступ до речей та документів. Таким чином, детальна регламентація процедури тимчасового доступу до речей та документів, пошук шляхів вирішення наявних проблем у подальшому унеможливить неправильне або двояке трактування норм, які регламентують цей захід, що, у свою чергу, буде гарантувати дотримання прав, свобод та законних інтересів громадян, якісне виконання завдань кримінального процесу.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Заходи забезпечення кримінального провадження досліджували дуже багато видатних вчених-процесуалістів, серед яких: Ю.П. Аленін, Ю.М. Грошевий, Л.М. Лобойко, О.Б. Муравін, С.М. Смоков, А.В. Холостенко, О.Г. Шило та багато інших. Безпосередньо аналізом тимчасового доступу до речей та документів займалися: С.В. Андрусенко, В.Д. Берназ, І.В. Гловюк, В.В. Коваленко, М.А. Погорецький, Л.Д. Удалова та інші.

Безумовно, праці вказаних науковців зробили величезний внесок у розвиток та вдосконалення механізмів застосування тимчасового доступу до речей та документів, як заходу забезпечення кримінального провадження, але слід зазначити, що залишились невизначеними деякі теоретичні питання та практичні проблеми реалізації вказаного заходу.

Виклад основного матеріалу. Перелік заходів забезпечення кримінального провадження передбачено в ч. 2 ст. 131 КПК, серед яких зазначено і тимчасовий доступ до речей та документів. Як передбачає ч. 1 ст. 131 КПК, метою застосування заходів забезпечення кримінального провадження є досягнення дієвості кримінального провадження [1].

Тимчасовий доступ до речей та документів регламентує Глава 15 КПК, де в ч.1 ст.159 КПК зазначено, що тимчасовий доступ до речей та документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитись з ними, зробити їх копії, та у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку).

До набрання чинності діючого КПК, відповідно до ст.178 КПК України 1960 року [2], слідчий у випадку наявності точної інформації про місцезнаходження предметів та речей, які мали значення для досудового розслідування, за власною постановою здійснював їх виїмку. Проаналізувавши КПК 1960 року, можна зробити висновок, що законодавець відносив виїмку до слідчої дії, оскільки розмістив її в тій самій главі, що і обшук. За винятком процедурних питань, суть тимчасового доступу до речей та документів, за нашим переконанням, залишилась такою самою, як і у виїмки за КПК 1960 року. Таким чином, постає питання про процесуальну природу тимчасового доступу до речей та документів: це захід забезпечення кримінального провадження чи слідча (розшукова) дія.

Деякі науковці вважають, що виїмка в редакції КПК 1960 року не мала процесуального значення самостійної слідчої дії, а отже, могла бути віднесена до процесуальних дій слідчого, які мали забезпечувальний характер. Виходячи з цього, позицію законодавця щодо віднесення в КПК 2012 р. виїмки до заходів забезпечення кримінального провадження вважають такою, що відповідає сутності і призначенню цієї процесуальної дії [5, с. 144]. Ми не можемо погодитись з такими твердженнями та вважаємо, що не все так однозначно.

Виходячи з теорії кримінального процесуального права, слідча дія – це сукупність пошуково-пізнавальних і посвідчувальних прийомів, які проводяться уповноваженими кримінальним процесуальним законом суб'єктом у визначеному для кожного з них порядку з метою виявлення й закріплення фактичних даних і відомостей про їх джерела для отримання доказів для їх перевірки [4, с. 393].

У діючому КПК в ч. 1 ст. 223 зазначено, що слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. У свою чергу, в ч. 2, 3 ст. 93 КПК зазначено, що сторони кримінального провадження, з-поміж іншого, здійснюють збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових осіб та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експерта, висновків ревізії та актів перевірок. На нашу думку, такий захід забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей та документів, за своєю суттю є засобом збирання доказів, що вказує на приналежність цієї процесуальної дії до слідчих (розшукових) дій. Єдиним елементом при здійсненні процедури тимчасового доступу до речей та документів, який можна віднести до забезпечення дієвості кримінального провадження, на нашу думку, може слугувати отримання судового дозволу на тимчасовий доступ до таких речей та документів. Однак отримання такого судового дозволу на доступ притаманне і такій процесуальній дії, як обшук, яку законодавець беззаперечно відніс до слідчих (розшукових) дій. Якщо проаналізувати тимчасовий доступ до речей та документів та обшук, то можемо бачити однаковість цілей вказаних процесуальних дій, а саме: отримання доказів, які мають значення для кримінального провадження.

Посилання деяких науковців на те, що виїмка КПК 1960 року, а також і тимчасовий доступ до речей та документів діючого КПК, була лише процесуальною дією, що має забезпечувальний характер, оскільки слідчий отримує лише об'єкт, який у подальшому підлягає огляду та експертним дослідженням, вважаємо не зовсім обґрунтованою, оскільки при таких слідчих (розшукових) діях, як огляд та обшук речей та документів, які вилучаються в подальшому, також підлягають огляду та експертним дослідженням за необхідності.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, вважаємо, що така процесуальна дія, як тимчасовий доступ до речей та документів, підлягає більш детальному вивченню та аналізу з метою виявлення дійсної її процесуально-правової природи, що, беззаперечно, позитивно вплине на правозастосовчу діяльність.

Ще одним, на нашу думку, неоднозначним рішенням законодавця є закріплення в КПК положення про надання права тимчасового доступу до речей та документів сторонам кримінального провадження – підозрюваному, обвинуваченому, захиснику. Не викликає сумніву, що метою цього було забезпечення змагальності кримінального процесу, однак таке рішення, на нашу думку, може призвести до цілого ряду проблем. Насамперед труднощі виникають не під час подання клопотання, його розгляду та отримання дозволу на такий доступ, а під час реалізації такого доступу до речей та документів. Аналіз слідчої практики щодо застосування тимчасового доступу до речей та документів показує, що ті органи досудового слідства, які здійснюють такі дії, проводять їх за вимогами та правилами слідчих (розшукових) дій, у рамках яких здійснюється вилучення будь-якого майна. Перш за все, крім вимог ст. 166 КПК, особа, яка здійснює тимчасовий доступ до речей та документів, складає протокол про такий доступ, при цьому

доступ здійснюється у присутності двох понять, які вносяться у протокол. По-друге, у випадку наявності дозволу слідчого судді на вилучення речей та документів особа, що здійснює таке вилучення, проводить пакування та опечатування цих речей та документів у присутності понять та особи власника. У подальшому при необхідності детального огляду вказаних речей та документів слідчий, що здійснює кримінальне провадження, проводить такий огляд також у присутності понять. На наш погляд, ця практика є цілком виправданою та гарантує неможливість внесення будь-яких змін у вилучені речі та документи. При здійсненні тимчасового доступу до речей та документів інших осіб із числа сторін кримінального провадження (підозрюваний, обвинувачений, захисник) здійснення відповідних процедур виглядає якщо не неможливим, то малоімовірним. Крім цього, органи досудового розслідування, які здійснюють за дозволом слідчого судді виїмку речей та документів, згідно з діючим законодавством несуть відповідальність за схоронність вилучених речей та документів, але що стосується відповідальності інших осіб із числа сторін кримінального провадження, яким законодавцем надано право здійснення подібних дій, то вказаний аспект законодавством не регламентується. Цей факт дає можливість для певного зловживання та перешкоджання досудовому розслідуванню, особливо, якщо це стосується оригіналів речей та документів.

На наше переконання, у главі 15 КПК в цілому та конкретно у ст. 159 КПК необхідно внести зміни, а саме: здійснення тимчасового доступу до речей та документів, за правилами проведення слідчих (розшукових) дій, тобто сторони кримінального провадження можуть ініціювати перед органами досудового розслідування подання клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів, а у разі відмови органом досудового розслідування у поданні такого клопотання, самостійного звернення до слідчого судді з таким клопотанням, але із зобов'язанням здійснення тимчасового доступу до речей та документів органу досудового розслідування, який здійснює кримінальне провадження. Крім цього, з метою запобігання можливим порушенням закріпити обов'язковість участі у проведенні такого доступу ініціатора звернення з відповідним клопотанням.

Опитування працівників органів досудового розслідування вказує, що саме таким шляхом і йде практика застосування тимчасового доступу до речей та документів.

Крім цього, дуже доречно, на наш погляд, звернути увагу у своїй праці Гловюк І.В. та Андрусенко С.В. на той факт, що, відповідно до ст. 160 КПК, ініціаторами забезпечення тимчасового доступу до речей та документів є сторони кримінального провадження, однак нічого не зазначено про потерпілого. Останні зазначили, що з метою запобігання порушенням прав потерпілого потрібно внести зміни до ст. 160 КПК та зазначити право потерпілого на звернення з клопотанням про тимчасовий доступ до речей та документів [3, с. 294]. Ми повністю погоджуємося з авторами, але із зазначенням того, що потерпілому необхідно надати право на ініціювання перед органами досудового розслідування звернення про тимчасовий доступ до речей та документів.

Також хочемо зазначити, що законодавець з метою унеможливлення здійснення порушень прав та законних інтересів осіб занадто ускладнив процедуру тимчасового доступу до речей та документів та зробив її однаковою для усіх випадків. Хоча це не завжди доцільно. В ході досудового розслідування слідчому може знадобитись лише ознайомитись чи зробити копії певних речей та документів, які знаходяться у володінні особи, і остання не заперечує проти таких дій. На нашу думку, коли мова йде не про вилучення речей та документів, і власник цих речей та документів не заперечує, то здійснювати передбачену законом процедуру отримання доступу не є виправданим. Тому з метою оптимізації досудового розслідування в наведених вище випадках пропонуємо спростити процедуру та запровадити можливість здійснення тимчасового доступу до речей та документів без ухвали слідчого судді.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене вважаємо, що науковцям потрібно детально проаналізувати таку процесуальну дію, як тимчасовий доступ до речей та документів, з метою встановлення її правової природи. Крім цього, вважаємо за можливе запропонувати внесення змін до глави 15 КПК з метою надання права стороні захисту, потерпілому та його представникам ініціювання звернення про тимчасовий доступ до речей та документів, а безпосереднє його проведення закріпити за органами досудового розслідування, які здійснюють відповідне кримінальне провадження, за правилами проведення слідчих (розшукових) дій. Також при відповідних умовах внести зміни в КПК щодо спрощення процедури здійснення тимчасового доступу до речей та документів. Переконані, що всі запропоновані зміни позитивно вплинуть на якість здійснення досу-

дового розслідування та в жодному разі не порушать прав та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Бібліографічні посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-17, із змін., станом на 01.08.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/4651-17>
2. Кримінально-процесуальний кодекс України: від 28.12.1960 р. № 5290-17, із змін., станом на 18.09.2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>
3. Гловюк І.В., Андрусенко С.В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. *Порівняльно-аналитичне право*. 2013. № 2–3. С. 293–297.
4. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Харків: Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.
5. Руденко М. Тимчасовий доступ до речей та документів: правове регулювання провадження за новим КПК України. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 1. С. 143–147.

Надійшла до редакції 25.01.2019

SUMMARY

Lisnichenko D.V. Temporary access to things and documents: analysis and problematic aspects. The article deals with study of temporal access to things and documents as one of the types of measures to ensure criminal proceedings. The rules regulating the implementation of temporary access to things and documents are analyzed. On the basis of the analyzed norms an attempt was made to determine the legal nature of temporary access to things and documents and its historical origin. As a result of the analysis, parallels have been found between temporal access to things and documents and such investigative action as the isolation that took place in the 1960 Criminal Procedure Code of Ukraine. The procedure for initiating and temporarily accessing things and documents is considered in detail. Identified and investigated problems during the practical application of temporary access to things and documents.

The attention is paid to the necessity of procedural regulation of the procedure of appeal to an investigating judge of a separate circle of subjects. It also indicated the need to extend the range of subjects of temporary access to things and documents, namely the victim. In order to optimize the use of temporary access to things and documents, the additions and proposed changes are formulated. The detailed regulation of the procedure for temporary access to things and documents and the search for solutions to existing problems will in the future make it impossible to mislead or duplicate the rules governing this measure, which in turn will guarantee the observance of the rights, freedoms and legitimate interests of citizens, and qualitative performance of tasks criminal process.

Keywords: *temporary access to objects and documents, the parties, the investigating judge, reasonable suspicion, seizure.*

УДК 343.12 : 343.353

Нізельник О.І. ©

(ГУ НП в Дніпропетровській області)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-6-160-163

**ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ
СЕКРЕТНОСТІ В ОРГАНАХ ТА ПІДРОЗДІЛАХ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
(за матеріалами ГУ НП в Дніпропетровській області)**

Розглянуто особливості здійснення заходів забезпечення режиму секретності в органах та підрозділах Національної поліції на прикладі Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області в сучасних умовах. Наголошено, що зазначена структура режимно-секретної діяльності за період її започаткування і по цей час показала свою виключну практичність та доцільність стосовно належного забезпечення режиму секретності та охорони державної таємниці в Головному управлінні Національної поліції в Дніпропетровській області.

Питання діяльності Управління режиму та технічного захисту інформації, підпорядкованих режимно-секретних органів та стан режимно-секретного забезпечення оперативно-службової діяльності в підрозділах поліції Дніпропетровської області знаходиться під контролем керівництва Головного управління та безпосередньо Управління режиму та технічного захисту інформації.

Ключові слова: *режим секретності, охорона державної таємниці, режимно-секретні органи, стан режимно-секретного забезпечення оперативно-службової діяльності, Управління режиму та технічного захисту інформації.*

© Нізельник О.І., 2019